

**PANEVROPSKI UNIVERZITET
APERION**
za multidisciplinarne i virtuelne studije
Pan-European University for Multidiscipline & Virtual studies
BANJA LUKA

Prof. dr MARKO MUNJIZA

**PSIHIJARIJA NA
PRAGU XXI VEKA**

*(BUDUĆNOST PSIHIJARIJE I SAVREMENA ORGANIZACIJA
SLUŽBE, DEINSTITUCIONALIZACIJA, EVALUACIJA, PSIHOLOGIJA
RADA I RUKOVODJENJA, MENADMENT,
EDUKACIJA I ETIČKA NAČELA)*

BANJA LUKA, 2008.

Izdavač:

**PANEVRPKSI UNIVERZITET
APERION**

**za multidisciplinarne i virtuelne studije
BANJA LUKA**

***Bosna i Hercegovina/RS, Banja Luka, 5 Kozarske brigade 18
Rektor prof. dr sci med Dragan Danelisanin***

I izdanje 2007.

Prof dr Marko Munjiza
Psihijatrija na pragu XXI veka
***(budućnost psihijatrije i savremena organizacija službe,
deinstitucionalizacija,, evaluacija, menadjent, edukacija, psihologija rada)***

RECEZENTI:

- 1. Prof dr Joan Marić, redovni profesor psihijatrije Medicinskog fakulteta u Beogradu,**
- 2. Prof dr Momčilo Babić, profesor socijane medicine Medicinskog fakulteta u Beogradu,**
- 3. Doc dr Marija Burga, docent na psihijatriji Medicinski fakultet Banja Luka, direktor Psihijatrijske klinike Medicinskog fakulteta Banja Luka**

Odlukom Veća za poslediplomske studije Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beograd br O5-231 od 6. Maja 2006. godine Monografija je prihvaćena kao stručna literatura za specijalizante iz psihijatrije, opšte i porodične medicine, socijalne medicine i za psihologe na specijalizaciji iz medicinske psihologije

Tekst za katologijuzaciju:

**Knjigu posvećujem svojim prerano preminulim kolegama
Prim. dr Aleksandru Andjelkoviću i Prim.dr Zoranu Petroviću
velikim entuzijastima iz socijalne psihijatrije
i
zajedničkim učiteljima, vizionarima savreme psihijatrije u našoj
sredini Prof. dr Slavki Morić-Petrović, Prof. dr Srbuljubu
Stoiljkoviću, Prof. dr Predragu Kaličaninu, prof Levu
Miličinskom, prof. dr Nedu Zecu i prof dr Duški Blažević**

SADRŽAJ

Predgovor Prof dr Momčila Babića, specijaliste socijalne medicine sa organizacijom zdravstvene službe i ekspert SZO za javno zdravlje.....	
Predgovor i zahvalnost autora	

I UVODNI DEO-----

II SADAŠNJE STANJE I BUDUĆNOST PSIHIJATRIJE.....

1. Definicija i područje rada savremene psihijatrije.....	
2. Psihijatrija danas- kritički osvrt.....	
3. Dostignuća i terapijske iluzije.....	
4. Okolnosti koje će uticati na angažovanje psihijatrije u bliskoj budućnosti.....	
5. Program mentalnog zdravlja u Evropi od 2005 do 2010 godine	
Muniza M, Lakić B. i Dališev T.....	
Psihijatrija u bliskoj budućnosti.....	
5.1. Promocija mentalnog zdravlja.....	
5.2. Stigmatizacija i destigmatizacija.....	
5.3. Prevencija i suicid.....	
5.4. SZO aktivnosti na području mentalnog zdravlja u Evropi.....	
6. Potrebe za psihijatrijskom zaštitom u bliskoj budućnosti.....	
7. Deinstitutionalizacija i druge promene i zaštita mentalnog zdravlja u zajednici.....	

III SAVREMENA ORGANIZACIJA PSIHIJATRIJSKE

SLUŽBE.....

1. Kraći osvrt na istorijski razvoj organizacije psihijatrijske službe.....	
2. Teorijske osnove i praktična primena organizacije psihijatrijske službe.....	

IV USTANOVE VANBOLNIČKE SLUŽBE-----

1. DISPANZER ZA MENTALNO ZDRAVLJE (DzMZ-e).....

1.1. Osnovna načela rada DMZ.....	
1.2. Mesto i uloga dispanzera za mentalno zdravlje u vanbolničkoj službi.....	
1.3. Osnovni zadaci DMZ.....	
1.4. Organizacija rada dispanzera za mentalno zdravlje.....	
1.5. Medicinska dokumentacija u DMZ.....	
1.6. Planiranje i evaluacija rada u DMZ.....	

2. CENTAR ZA MENTALNO ZDRAVLJE U

DRUŠTVENOJ ZAJEDINICI (CMZ-e)

Munjiza M. Prikic Z. i Lakić B	
1. Opšta podloga, ciljevi, organizacija rada i usluge u CMZ-e.....	
2. Ciljna populacija CMZ-e.....	
3. Organizacija i usluge u CMZ-e	
4. Planiranje rada u CMZ-e.....	
5. Vrste usluga u CMZ-e.....	
6. Veze CMZ-e sa drugim psihijatrijskim i socijalnim ustanovama.....	
7. Opšti principi rada CMZ-e.....	
8. Multiprofesionalni tim u CMZ-e.....	
9. Dokumentacija i epidemiološko praćenje u CMZ-e.....	
10. Mobilna ekipa- kućno lečenje.....	
11. Zaštita mentalnog zdravlja hroničnih duševnih bolesnika.....	
12. Zaštita mentalnog zdravlja osoba sa nepsihotičnim poremećajima.....	
13. Zaštita mentalnog zdravlja zavisnika i prevencija bolesti zavisnosti	
"Alkoholizam i narkomanije".....	

- 13.1. Zaštita mentalnog zdravlja alkoholičara i prevencija alkoholizma.....
- 14. Zaštita mentalnog zdravlja narkomana i prevencija narkomanije.....
- 15. Savetovalište za prevenciju samoubistava.....
- 16. Savetovalište za brak i porodicu.....
- 16.1. Porodično savetovalište.....
- 17. Savetovalište za mentalno zdravlje starih osoba.....
- 18. Zaštita mentalnog zdravlja dece i adolescenata.....
- 19. Dnevna bolnica (Parcijalni hospitalni tretman).....
- 20. Perspektive i mogućnosti Centra za mentalno zdravlje.....

3. DRUGI OBLICI VANBOLNIČKIH PSIHIJATRIJSKIH USTANOVA.....

- 1. Psihijatrijska ambulanta i savetovalište za mentalno zdravlje.....
- 2. Centri za krizna stanja.....
- 3. Institucije za dečiju i adolescentnu psihijatriju
Munjiza M.Burga M, i Lakić B.....
- 4. Institucije za psihogerijatriju.....
- 5. Specijalizovana savetovališta.....
- 6. Kućno lečenje.....
- 7. Socijalno-psihijatrijsko praćenje u vanbolničkim ustanovama.....
- 8. Standardi zaposlenih u javnom zdravstvu – opšte postavke.....
- 8.1. Broj zaposlenih na poslovima zdravstvene zaštite na 100.000 stanovnika.....
- 8.2. Standardi kadrova za primarnu zdravstvenu zaštitu (PZZ).....
- 8.3. Specijalistička služba u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.....
- 8.4. Ostale specijalističke službe u PZZ.....

IV POLUHOSPITALNE PRELAZNE PSIHIJATRIJSKE INSTITUCIJE-----

- 1. Psihijatrijska dnevna bolnica.....
- 1.1. Pojam i definicija.....
- 1.2. Razvoj i modeli dnevnih bolnica.....
- 1.3. Selekcija bolesnika i indikacije za prijem u dnevnu bolnicu.....
- 1.4. Kriterijumi za dužinu boravka u dnevnoj bolnici.....
- 1.5. Prednosti i nedostaci dnevne bolnice u psihijatriji.....
- 1.6. Dnevni programi aktivnosti i terapija u dnevnoj bolnici.....
- 1.7. Evaluacija rada u dnevnoj bolnici.....
- 2. Noćna bolnica.....
- 3. Vikend bolnica.....

V BOLNIČKE PSIHIJATRIJSKE USTANOVE-----

- 1. Psihijatrijske bolnice i klinike.....
- 2. Psihijatrijska odeljenja u opštim bolnicama i u zdravstvenim centrima.....
- Standardi bolničke zdravstvene zaštite na sekundarnom nivou zdravstvene delatnosti.....
- 4. Ustanove socijalno-medicinskog karaktera.....
- 4.1. Rehabilitacione kuće.....
- 4.2. Zaštitni domovi i stanovi.....
- 5. Opasnosti od reinstitucionalizacije u savremenoj psihijatrijskoj službi.....

VI TIMSKI RAD U PSIHIJATRIJI-----

- 1. Lični profesionalni identitet članova tima.....
- 2. Uloga osoblja i članova tima.....
- 3. Vodja i osnivanje tima.....
- 4. Lični i profesionalni identitet lekara- psihijatra unutar tima.....
- 5. Dinamika tima.....

**VII OSNOVNI PRINCIPI PSIHLOGIJE RADA,
RUKOVODJENJA, MENADJMENTA, BUDUĆNOSTI EDUKACIJE
I OSNOVNA NAČELA ETIKE U PSIHIJATRIJI .....**

1. Osnovni principi psihologije rada i rukovjvodjena u psihijatriji.....

1. Socijalna organizacija (unutrašnja organizacija rada, upravljanja i rukovodjenja u ustanovi).....
2. Neke teorije psihologije organizacije rada i njihovo pojmovno odredjenje.....
3. Grupa i interakcija kao deo organizacionog procesa.....
4. Analiza posla.....
5. Profesionalna selekcija i klasifikacija.....
6. Motivacija za rad.....
7. Problemi prilagodjavanja ličnosti radnom procesu.....

2. Osnovni principi menadjementa u psihijatriji

Munjiza M I Lakić B.....

1. Direktori zdravstvenih ustanova-----
2. Funkcije zdravstvenog menadjmenta-----
3. Komunikacioni sistemi i menadjment-----
4. Monitoring, kontrola i evaluacija u zdravstvenom menadjmentu-----
5. Zdravstveno planiranje i reforma-----
6. Strateško upravljanje i strategija odlučivanja-----
7. Medjunarodna saradnja,globalizacija i zdravstvo-----

3. Budućnost edukacija u psihijatriji

Munjiza M. Kostić D. i Delišev T .....

1. Budući podsticaji i izostanak motivacije za specijalizaciju iz psihijatrije.....
2. Žene u psihijatriji.....
3. Modeli buduće psihijatrijske prakse.....
4. Uticaj novih informacionih i komunikacionih tehnologija.....
5. Uloga akademskih odeljaka u psihijatriji.....
6. Istraživačke aktivnosti unutar akademskih odeljenja kao oblik edukacije.....
9. Buduća finansiranja specijalističkih programa.....

4. Osnovna načela etike u psihijatriji.....

**VIII SOCIJALNO-EKONOMSKI ASPEKTI ORGANIZACIJE I
RADA PSIHIJATRIJSKE SLUŽBE**

Munjiza M. Milosavljević M, Munjiza D. Danlišev T. I Raković I.....

- 1.Efikasna upotreba resursa za lečenje mentalnih poremećaja.....
2. Društveni troškovi zbog mentalnih poremećaja.....
3. Troškovi društva vs. društvena korist.....
4. Primena cost.benefit analize u lečenju mentalnih poremećaja.....
5. Cost.effectien-s analiza ili analiza društvene ekonomičnosti.....
6. Zdravstvena ekonomika, mentalno zdravlje i organizacija službe.....

IX MOGUĆNOSTI EVALUACIJE TRETMANA U PSIHIJATRIJI

1. Specifični preduslovi u evaluaciji sociopsihijatrijskog tretmana.....

2. Važniji metodološki instrumenti u evaluaciji.....

2.1.Ekonometrijski modeli evaluacije

Munjiza M.Milosavljević M. Raković I. Munjiza D. i Delišev T. ....

- 2.1.1. Cost-benefit analiza, analiza troškova i dobiti.....
- 2.1.2. Troškovno-efektivna analiza.....

2.1.3. Analiza efikasnosti- racionalnosti.....	
2.1.4 Evaluacija sigurnosti.....	
3. Primena metoda kontrolisanog kliničkog eksperimenta.....	
4. Epidemiološki metod u evaluaciji tretmana.....	
5. Sociometrijski i psihometrijski pristup.....	
6. Osvrt na evaluaciju pojedinih metoda i tretmana.....	
6.1. Evaluacija farmakoterapijskog tretmana.....	
6.2. Evaluacija psihoterapije.....	
6.3. Evaluacija socioterapije.....	
6.4. Evaluacija rehabilitacionog tretmana.....	
6.5. Evaluacija efekata kombinacije farmakoterapije i psihoterapije.....	
6.6. Evaluacija efekata kombinacije farmakoterapije i socioterapije.....	

X UMESTO ZAKLJUČKA (SINTEZA)

A Tranzicija i transformacija psihijatrije na početku trećeg milenijuma.....	
B Problemi savremene organizacije psihijatrijske službe.....	
1. Mogući putevi reorganizacije i transformacije psihijatrije.....	
1.1. Psihofarmakologija.....	
1.2. Dijagnoza i nozološki pristup u celini.....	
1.3. Profilaksa.....	
1.4. Tretman.....	
1.5. Trendovi.....	
1.6. Psihoterapija.....	
2. Procena potreba i mogućnosti vezane za istraživanje.....	
3. Osnovni principi reorganizacije i transformacije psihijatrije.....	
C Zakonski aspekti transformacije psihijatrije	
1. Uračunljivost.....	
2. prisilna hospitalizacija sa aspekta Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava.....	
3. Novosti u krivičnom postupku sa osobama sa mentalnim poremećajima.....	
4. Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim poremećajima.....	
5 Zakon o zdravstvenoj zaštiti republike Srbije.....	
D Budućnost edukacije u psihijatriji.....	

XI LITERATURA.....

XII PRILOZI:

Prilog br 1: LISTA PITANJA KOJA SE POSTAVLJAJU PACIJENTIMA NA TRETMANU U SLUŽBAMA, ODSECIMA, ODEOLJENJIMA I KLINIKAMA U OKVIRU INSTITUTA ZA MENTALNO DRAVLJE U BEOGRADU O ZADOVOLJSTVU PACIJENATA BOLNIČKIM LEČENJEM.....	
PRILOG BR 2: I PROGRAM ZAŠTITE MENTALNOG ZDRAVLJA U ZAJEDNICI I II PRIEDLOG ZA TRENING MODULE IZ MENTALNOG ZDRAVLJA U ZAJEDNICI (U OKVIRU SPECIJALIZACIJA IZ PSIHIJATRIJE, PORODIČNE MEDICINE, JAVNOG ZDRAVLJA, SESTRAMA U MENTALNOM ZDRAVLJU I DR.)	
PRILOG BR 3: NACIONALNA STRATEGIJA MENTALNO ZDRAVLJA U REPUBLICI SRBIJI:.....	
PRILOG 4. DEKLERACIJA O MENTALNOM ZDRAVLJU IZ HELSINKIJA, 2007 GOD.....	
PRILOG BR 5: DEKLERACIJA IZ KOBE-A, JAPAN.....	
Prilog br 6. IZMENE MADRIDSKE DEKLARACIJE I DODATNA UPUTSTVA U SPECIFIČNIM ETIČKIM SITUACIJAMA.....	

Predgovor

Ovaj tekst je proizišao kao rezultat višegodišnji predavanja o organizaciji psihijatrijske službe lekarima na specijalizaciji iz psihijatrije, skromnih kliničkih isustva u višegodišnjem radu u Dispanzeru za odrasle Instituta za mentalno zdravlje u Beogradu, u statusu konsultanta u Zavodu za umerenu mentalnu retardaciju u Sremčici u Beogradu i Dispanzeru za mentalno zdravlje Doma zdravlja Palilula u Beogradu, aktivnosti eksperta za socijalnu psihijatriju Saveznog ministarstva za nauku, tehnologiju i razvoj SR Jugoslavije, učešću u nekojoliko istraživačkih projekata iz ove oblasti u organizaciji Instituta za mentalno zdravlje, Ministarstva za zdravlje, Ministarstva za nauku i aktivnim učešćem na desetinama i simpozijuma iz socijalne psihijatrije, grupne terapije, organizacije rada dispanzera za mentalno zdravlje i dnevne bolnice u organizaciji Instituta za mentalno zdravlje u Beogradu. Korisno iskustvo stekao sam kao konsultant Centra za mentalno zdravlje u zajednici u Brčkom u BiH i u Dnevnoj bolnici Psihijatrijske bolnice u Kovinu.

Tok svetske kliničke psihijatrije tokom prošlog veka bi mogao zbuniti svakog prognostičara. Svaki od njenih velikih razvoja je bio iznenađujući. Prvo, razvoj dominacije učenja Sigmunda Frojda lečenja rečima, praćenog kasnijim rascepom psihoanalize u konkurentne škole. Zatim, visoki razvoj psihoanalitičkog uticaja, biopsihosocijalne paradigme, transformacija vojne psihijatrije u pokret mentalnog zdravlja u zajednici. Tokom 50-tih godina prošlog veka i kasnije antihistaminski bazirani antipsihotici i antidepressivni lekovi, litijumska revolucija, oživljavanje psihoanalitičkog uticaja a na vrhuncu germanskog dijagnostičkog sistema, prihvatanje terapijskog miljea kao standarda za hospitalnu brigu. Kasnije dolazi do deinstitutionalizacije velikih, uticaja studija ishoda, koje su donele popularnost jednostavnih kognitivnih i bihevioralnih terapija i erozija mnogih formi pružanja zaštite mentalnog zdravlja pod pritiskom osiguranika, zdravstvenog menadžmenta i primene ekonometrijskih metoda evaluacije.

I danas je tok promena u psihijatriji teško predvideti zato što je to oblast tako osetljiva na spoljne uticaje. Tako su npr. brojni teoretičari počeli pozajamljivati teorije sistema i kibernetike. Naučni progres u psihijatriji se oslanjao na napretke u mnogim disciplinama, od izmenjenja do genetike. U međuvremenu praktikovanje psihijatrije se konstantno preoblikovalo u zavisnosti od ambijenta socijalne, političke i ekonomske organizacije i sistema. Baš taj supstrat psihijatrije, objekat nad kojim ona deluje i ima tendenciju da utiče, ima uglavnom nestalu istoriju. Već nekoliko decenija unazad pa sve do sada koncept selfa ili ličnosti se konstantno preoblikuje promenama u tehnologiji, socijalnoj organizaciji i duhovnim ubedjenjima. Nema sumnje da bi predviđanje toka psihijatrije pa delimično i njene savremene organizacije, da bi danas zahtevao poznavanje budućnosti ljudske vrste i njenih civilizacijskih dostignuća. Za većinu dvadesetog veka srž discipline u psihijatriji je bio psihoanaliza. Danas, najnovija otkrića nastaju najčešće iz biološkog pristupa u psihijatriji. Možda je profesija psihijatra danas neizvesnija nego pre nekoliko decenija kada je takodje bila u velikoj krizi iz koje je proistekao koncept "krize u psihijatriji i krize uopšte" na kome je dobrim delom zasnovana preventivna orijentacija u psihijatriji. U tom slučaju, psihoterapija npr. može biti još više marginalizovana, dok će se psihijatrija spojiti sa neurologijom formirajući jedinstvenu specijalizaciju baziranu na moždanim naukama. S druge strane ukoliko se tekuće promene povećavaju, psihijatrija može neko vreme nastaviti da obuhvata zajedno fiziološke i psihološke intervencije. Ovo će biti i tema u narednim poglavljima ovog priručnika. Pored kraćeg pregleda sadašnjeg stanja i bliske budućnosti psihijatrije, najveći deo teksta bit će posvećen novim oblicima organizacije službe i njenom funkcionisanju. Možda je najnesigurnije predviđanje bioloških terapija za poremećaje mozga i psihološkog funkcionisanja. U sličnom kontekstu u poglavljima koja slede bit će više reči o drugim prioritarnim temama i oblastima savremene psihijatrije, npr. budućnosti psihofarmakologije, profilaksi i prevenciji, trendovima u organizaciji psihijatrijske službe i mogućnostima evaluacije pojedinih organizacionih oblika i/ili vrste tretmana, promenama u pravnoj regulativi, u budućoj edukaciji i dr..

Veliku pomoć sam imao od mlađih kolega i saradnika u ovom tekstu, kojima se i ovom prilikom u predgovoru teksta najsrdačnije zahvaljujem poimenice: 1. Dr Burga Marija, specijalista neuropsihijatar, subspecijalista psihijatrije razvojnog doba, mr i dr sci med, Docent na psihijatriji Medicinskog fakulteta u Banja Luci i direktor Psihijatrijske klinike Medicinskog fakulteta u Banja Luci, 2. Dr Dalilešev Tibor, specijalista psihijatar, posle diplomac na Medicinskom fakultetu u Beogradu, samostalni istraživač u Agenciji za klinička ispitivanja lekova, rukovodilac Centra za politoksikomanije mladih Banja Luka,

Psihijatrijska klinika Medicinskog fakulteta Banja Luka, 3. Dr mr sci Lakić Biljana, specijalista psihijatar, poslediplomac na Medicinskom fakultetu u Banja Luci, Nacionalni koordinator za mentalno zdravlje Ministarstva za zdravlje Republike Srpske, Banja Luka, BiH., 4. Dr Kostić Dragana, lekar na specijalizaciji iz psihijatrije, poslediplomanac na Medicinskom fakultetu u Beogradu, Dispanzer za mentalno zdravlje Zavod za zdravstvenu zaštitu radnik MUP-a Republike Srbije Beograd. 5. Dr Milosavljević Maja, specijalista psihijatar, posdiplomac na doktorskim studijama iz farmakoepidemiologije na Medicinskom fakultetu u Beogradu., Dnevna bolnice Klinike za odrasle Instituta za mentalno zdravlje u Beogradu, 6. Dr mr sci Munjiza Dejan, lekar na specijalizaciji i poslediplomac na doktorskim studijama u kradioneurologije na Medicinskom fakultetu u Beogradu, specijalna bolnica za cerebrovaskularna oboljenja "Sveti Sava" u Beogradu, 7. Paprić Zlata, neuropsihijatar, Šef Centra za mentalno zdravlje Distrikta Brčko, B i H. i 8. Dr Raković Igor, posdiplomac na medicinskom fakultetu u Beogradu, produkt menadžer u kompaniji La Roche u Beogradu. Svi oni su odlični poznavaooci materije u poglavljima u kojima smo učestovali. Ipak mi se učinilo najprihvatljivijim da u svakom poglavlju gde je više autora da budem nosilac poglavlja i time preuzimam odgovornost i za taj deo teksta. Ukoliko dodje do drugog izmenjenog izdanja, verovatno će doći i do promene strukture teksta i preuzimanja veće smaostalnosti za pojedine tekstove od strane sadašnjih saradnika.

Nastojali smo da i pored mnogo aktuelnih dilema i hipoteza u psihijatriji da ovaj tekst ne liči na zbornik radova, već da dostignemo koliko je to danas moguće, da rukopis bude što je moguće više ujednačen. Nadamo se da smo u tome delimično uspeli. Sve dobronamrne primedbe i sugestije sa zadovoljstvom ćemo prihvatiti. Vreme i korisnici ovog teksta će pokazati kolika je njegova upotrebna vrednost u narednom periodu. To će biti i podsticaj za autore da pristupe reviziji ovog teksta u koliko bude interesovanja za ovu materiju.

Beograd, Juna 2007.

Prof dr Marko Munjiza

ZAHVALNOST

Mnogi stavovi i činjenice u ovom tekstu su proistekle od saznanja i učenja od svojih uglednih profesora kliničke i socijalne psihijatrije s kojima sam dugo uspješno saradjivao na čemu im kao urednik i autor pojedinih poglavlja dugujem posebnu zahvalnost. To su pre svega prof.dr Srboljub Stoilković, prof.dr Slavka Morić-Petrović, prof.dr Predrag Kaličanić, prof. dr Dušan Petrović, prim.dr Milica Jojić-Milenković i prof. dr Tomislav Sedmak. Isto tako zaslužuju veliku zahvalnost prof.dr Milan Popović, prof.dr Nevenka Tadić, prim. dr Milica Despotović, prof.dr Dimitrije Milovanović, prof.dr Josif Vesel i prim. Milenko Bjelogliću. Ovde želim da istaknem i broja pozitivna iskustva u tesoj dugogodišnjoj saradnji sa glavnim sestrama IZMZ, Dispanzera za odrasle i Kliničkog odeljenja Veri Velimirović, Dušanki Krajčinović, Mili Švendi i Zagorki Dražilović. Za stečena iskustva iz grupne psihoterapije, porodične terapije, rad u velikim grupama i terapijskoj zajednici koji su mi bili veom korisni u koncipiranju teksta o savremenoj organizaciji psihijatrijske službe zahvalani smo prof. Milanu Popoviću, prof.dr Petru Milosavljeviću, prof.dr Miroslavu Antonijeviću, prim.dr Pavlu Kastelu, prim.dr Uglješi Vasiću, prof.dr Ljubomiru Eriću. Za stečena iskustva u radu Dispanzera za odrasle, Dispanzera za decu i omladinu, Dispanzera za epilepsije i Naučno-istraživačkom odeljenju IMZ zahvalan sam prim. dr Miranu Mehleju, prim. dr Miloradu Damjanoviću, prim.dr Nataši Stanojević, prim.dr Kosari Barjaktarević-Nikolić, prim.dr Branku Gačiću, prim.dr Dimitriju Stojkoviću i članova ekipe za Kućno lečenje prim.dr Tatjani Vurdeja-Djukić, prof.dr Branku Čoriću, doc. dr Markleni Milojković. Za korisna administrativna iskustva, organizaciju i evaluaciju efikasnosti u okviru dnevne bolnice zahvalan sam njenim ranijim načelnicima i koordinatorima: prof.dr Dušanu Petroviću, prof. dr Miroslavu Antonijeviću, prim.dr Pavlu Kastelu, prof.dr Ljubomiru Eriću. Takodje dugujem veliku zahvalnost prof.dr Vasku Muačeviću i prof.dr Radoslavu Palmoviću sa Psihijatrijske klinike u Zagrebu, prof.dr Dušanu Kecmanoviću, prof.dr Ismetu Ceriću i prof.dr Slobodanu Logi sa Psihijatrijske klinike u Sarajevu, prof.dr Joži Lokaru, prof.dr Levu Miličinskom i prof.dr Martini Tomori sa Psihijatrijske klinike i Centra za mentalno zdravlje u Ljubljani, prof.dr Predragu Vidojkoviću i prim.dr Milici Srečković iz Zavoda za mentalno zdravlje u Nišu, gde sam boravio na studijskim boravcima, učestvovao na kongresima ili simpozijumima ili držao predavanja po pozivu iz oblasti socijalne psihijatrije ili organizacije psihijatrijske službe. Veliki uticaj na moju edukaciju iz socijalne psihijatrije, socijalne medicine i epidemiologije imali su prof.dr Slobodan Krajinović, prof.dr Slavka Udicki, prof. dr Benko Adanja, prof.dr Mirjana Jarebinski sa Instituta za epidemiologiju, zatim prof.dr Mihajlo Nikolić, prof.dr Viktorija Cucić, prof.dr Predrag Mičović i prof.dr Radojka Kocijančić sa Instituta za higijenu i socijalnu medicinu. Takodje dugujem veliku zahvalnost prof.dr Djordju Jakovljeviću iz Novog Sada., Prof.dr Hamdiji Ramiću sa Univerziteta u Hajdenbergu, prof.dr Miloradu Krneti sa Univerziteta u Torontu i prof.dr Slobodanu Janković u Univerzitetu u Berkliju u SAD, prof.dr Petru Opaliću sa Filozofskog fakulteta u Beogradu, prof.dr Momčilu Babiću sa Instituta socijalnu medicinu u Beogradu i prim.dr Dragi Jelaći iz Gradskog Zavoda za javno zdravlje u Beogradu.

Kolegama iz inostranstva i ovog puta izražavam posebnu zahvalnost za sva korisna saznanja i iskustva iz oblasti socijalne psihijatrije i organizacije službe cenjenim prof. Prof. Dr Michaelu Sheperdu, prof. dr Julijanu Lefu i prof.dr Paulu Bebingtonu sa Instituta za psihijatriju u Londonu i prof.dr Normanu Sartorijusu dugogodišnjem direktoru Odeljenja za mentalno zdravlje SZO i prof.dr Mariji Stamenković sa Psihijatrijske klinike u Beču. U ovom tekstu izložena su njihova brojna iskustva, stavovi i mišljenja kojima se i ovog puta zahvaljujem za njihove brojne i dragocene tekstove sa nadom da sam ih korektno interpretirao i citirao. Isto tako dugujem veliku zahvalnost i svim drugim autorima čije sam tekstove koristio, takodje s nadom da sam i njih korektno citirao ili interpretirao ja i moji saradnici u ovom tekstu.

Osećam prijatnu dužnost i zadovoljstvo da se zahvalim svojim dugogodišnjim šefovima i saradnicima u dnevnoj bolnici za odrasle IZMZ gde sam proveo najveći deo svoje profesionalne aktivnosti: prim.dr Milici Jojić-Milenković, prim.dr Pavlu Kastelu, prim. dr Uglješi Vasiću, prof.dr Tomislavu Sedmaku, prim. dr Stevanu Vidojkoviću, prim. Dr Stani Kolarević, Dr Maji Cindrić, Mr sci Dr Marici Lazarević, Dr Dejanu Lapčeviću, Mr sci Dr Dejanu Mandiću, Dr Lidiji Stefanović, Dr sci Zoji Vuletić, dr Martini Rundo, Dr Ivani Gardinovački, Dr Mariji Nikolić, Dr sci Dr Blagoju Kuljiću, prof.dr Branku Čoriću, kliničkim psiholozima Milici Marinkov, Zoranu Milojkoviću i Desanki Nagulić. Mariji Nikolić, Dr sci Dr Blagoju Kuljiću, kliničkim psiholozima Zoranu Milojkoviću i Desanki Nagulić, socijalnim radnicima Radmili Devedjić, Nadi Damjanovskoj i Marini Paunović, radnim terapeutima Danici Kramer, Negoslavi Jeftić i Radmili Kačarević, Budimirki Radosavljević, sestrama Stanislavi-Cani Vujić, Meliti Vuković, Milki Minjević, Kristini Bonević, Jeliki Rosić, Oliveri Brujić, Dragani Vukelić, Svetlani Pantelić, Božidaru Vukeliću. Milki Radjenović i sestrama koordinatorima Dnevne bolnice s kojima sam veoma uspješno saradjiva: Milki Minjević, Živani Stanković, Dušanki Dobrašinović, Dragani Vukelić, Milki Bogunović i Vidinki Mladenović od kojih su neke od njih u međuvremenu završile filozofski, pedagoški i defektološki fakultet. Veliku zahvalnost zaslužuju Dr Olga Čolović, Dr Dejan Todorović, dr Dragana Kostić i Dr Marija Mitrović na pomoći oko prevoda članka o budućnosti psihijatrije i teksta Deklaracije iz Helsinkija Evropskog biroa SZO o mentalnom zdravlju u Evropi od 2005-2010 godine.

Veliki podsticaj na napišem ovaj tekst imale su brojne kolegice i kolege na specijalizaciji iz psihijatrije koji su boravili u Dnevnoj bolnici IZMZ za odrasle posljednjih petnaest godina. Veliku podršku sam imao i od direktora Instituta za mentalno zdravlje prof.dr Dušice Lečić-Toševski i članova Užeg stručnog kolegijuma Instituta za mentalno zdravlje. Takođe izražavam veliku zahvalnost za razumevanje i podršku svih članova Katedre za redovnu i posle diplomsku nastavu iz psihijatrije koji su podržali predlog da se od Medicinskog fakulteta ova monografija uvrsti u preporučenu literaturu za doktore na specijalizaciji iz psihijatrije, socijalne medicine i organizacije zdravstvene službe, specijalizante iz opšte i porodične medicine.

Nadam se da će generacija mlađih psihijatara i specijalizanata i drugih stručnjaka koji rade u psihijatriji i primarnoj zdravstvenoj zaštiti ubuduće više pokazati interesovanja za oblast administrativne i preventivne psihijatrije, za organizaciju psihijatrijske službe, ekonometrijske metode za evaluaciju svakodnevnog rada i osnovno principe menadžmenta i edukacije u psihijatriji. Svaka dobronamerna sugestija i primedbe na ovaj tekst dobro će doći i autori će ih sa punim uvažavanjem prihvatiti. Veliku zahvalnost dugujem direktoru IZMZ prof dr Dušici Lečić-Toševski i Stručnom kolegijumu instituta što su prihvatili da Institut za mentalno zdravlje u Beogradu bude jedan od izdavača ove knjige. Isto tako najsrdačnije se zahvaljujem Panevropskom Univezitetu iz Banjan Luke i njegovom rektoru gospodinu prof dr Aleksiću što su učinili veli napor da se ova knjiga pojavi pred čitaocima..

Posebnu zahvalnost dugujemo recenzentima prf.dr Momčilu Babiću, prof.dr Jovanu Mariću i Doc dr Mariji Burgi na dragocenim sugestijama i konačnom oblikovanju teksta. Takođe se najsrdačnije zahvaljujem prof. dr Momčilu Babiću. Specijalisti socijalne medicine sa organizacijom službe i ekspertu SZO za javno zdravlje na toplom predgovoru ovoj knjizi.

Beograd, Juna 2007.godine

Prof. dr Marko Munjiza